

PAUL LENORMAND

ČECHOSLOVÁCI VO VOJNE

OD MNÍCHOVSKÉHO DIKTÁTU
PO ŽELEZNÚ OPONU

ikar

ČECHOSLOVÁCI VO VOJNE

OD MNÍCHOVSKÉHO DIKTÁTU
PO ŽELEZNÚ OPONU

PAUL LENORMAND

ČECHOSLOVÁCI VO VOJNE

**OD MNÍCHOVSKÉHO DIKTÁTU
PO ŽELEZNÚ OPONU**

PRELOŽILA ANDREA ČERNÁKOVÁ

IKAR

Paul Lenormand
Tchécoslovaques en guerre

© Passés composés/Humensis, Ministère des Armées, 2023
Published by arrangement with Lester Literary Agency & Associates
Cover design © by Jakub Hauskrecht
Translation © 2025 by Andrea Černáková
Slovak edition © 2025 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-575-0119-0

*Venované Marie, Pierrovi, Constantine
a Heliodorovi, môjmu sopečnému súostroviu.
Drahému dedkovi, ktorý by sa bol z tejto knihy veľmi tešil.
Za Európu, navždy.*

Obsah

Predslov k slovenskému vydaniu / 9

Úvod / 11

PRVÁ ČASŤ. ČIERNA RATOLEŠŤ. 1938 – 1945

PRVÁ KAPITOLA

Mobilizovaní, demobilizovaní, vo výslužbe:

vojaci pred Mníchovom a po ňom. 1938 – 1939 / 35

Šok po Mníchove a tieň okupácie / 35

Česi: na výber medzi nútenou výslužbou
a preradením alebo vyradením / 40

DRUHÁ KAPITOLA

Slovenská armáda a Os. 1939 – 1944 / 44

Povyšovanie a obchádzanie si vojenských kádrov
z bývalej československej armády / 45

Za národnú, katolícku a politickú armádu? / 47

Prevzala slovenská armáda nemecký model v plnej miere? / 51

Oneskorený, ale skutočný slovenský odboj / 54

Nedotiahnuté budovanie vlastnej vojenskej kultúry / 56

TRETIA KAPITOLA

Českí branci v službách ríše? / 59

Medzi pronacistickými kolaborantmi

a sieťou revanšistov vo výslužbe? / 59

Vládna armáda: policajná kolaborácia bez vojenského významu? / 63

Nejednoznačná národnostná príslušnosť v službe vojenského náboru / 66

ŠTVRTÁ KAPITOLA

Utlmený domáci odboj / 71

Roztrúsenosť českého odboja / 72

Boli Česi počas okupácie pasívni? / 77

Krviprelievania v Čechách / 81

PIATA KAPITOLA

Čechoslováci pod palbou vo Francúzsku a Veľkej Británii / 83

Vojenská autorita a národná i náboženská rôznorodosť / 85

Falošná demokracia v štruktúrne oslabenej armáde / 91

Úspechy a výzvy medzispojeneckej spolupráce / 99

ŠIESTA KAPITOLA

Deportovaní, zajatí a nasadení do boja:

Čechoslováci na východnom fronte / 104

Porazení a internovaní alebo deportovaní emigranti / 104

Pomalé, no úspešné rozširovanie veľmi zmiešanej „armády“ / 106

V područí Moskvy a pod prenikavým dohľadom strany / 110

Zocelenie v bolesti – bitky Čechoslovákov / 112

Čechoslováci v sovietskej škole / 115

SIEDMA KAPITOLA

Povstalci zo Slovenska a z Prahy: ľudový oslobodzovací boj? / 123

Strata Podkarpatskej Rusi – prvý nezdar v československých
zámeroch / 123

Slovensko, rok 1944 – povstanie s rozhodujúcim vplyvom
na budúcnosť Československa / 126

Praha v medzispojeneckej geopolitike / 132

Partizáni z apríla a povstalci z mája / 135

DRUHÁ ČASŤ. ZELENÁ RATOLESŤ. 1945 – 1948

ÔSMA KAPITOLA

Etnické čistky v tieni panslavizmu / 143

Zbohom zbraniam, Nemci a Maďari / 143

Česi a Slováci – medzi odpustením
a pozitívnou diskrimináciou / 148

Židia – nevinní a nežiaduci? / 154

DEVIATA KAPITOLA

Čistky medzi vojenskými elitami / 157

Pád niekdajších vojenských elít / 158

Čistky a generačná výmena / 163

Politické čistky? / 166

DESIATA KAPITOLA

Partizáni, povstalci a exulanti v radoch novej armády / 171

Roztrieštený odboj / 171

Vzdelávacia problematika / 172

Straníci v zbroji – brigadisti a zahraniční odbojármi,
menšina na okraji armády / 175

Partizáni – veteráni, ktorým chýbalo uznanie / 178
Dôstojníci v zálohe a povýšení poddôstojníci, relatívna obnova / 181

JEDENÁSTA KAPITOLA

Armáda a strany – všetci k urnám! / 184
Politizácia v novej armáde / 185
Čas volieb: armáda pri urnách / 189
Strany a armáda – nebezpečné vzťahy z Prahy do Bratislavy / 192

DVANÁSTA KAPITOLA

Prevýchova? Osvetoví dôstojníci v kasárňach / 198
Osvetoví dôstojníci – silný stav alebo zárodok politrukov? / 199
Politický školiteľ v uniforme – proces budovania novej profesie / 202
Poslušnosť v ohrození – nový autoritatívny režim? / 205
Obmedzenia vnútornej revolúcie / 210

TRINÁSTA KAPITOLA

Armáda a februárový prevrat / 214
Nečakaný prechod ku komunizmu a malá účasť armády / 215
Rozštiepená autorita, neviditeľný nepriateľ a stratené bojové pole / 219
Rutina cez štátny prevrat / 224
Prečo sa vojaci rozhodli nerozhodnúť? / 226
Neistá budúcnosť / 230

TRETIA ČASŤ. ČERVENÁ RATOLESŤ. 1948 – 1968

ŠTRNÁSTA KAPITOLA

Deklasovanie a násilie v službách strany / 235
Bohumil Boček – zničená kariéra aj život / 236
Február 1948 a jeho dôsledky – prepúšťanie zo služby,
obviňovanie a odstraňovanie tiel / 241
Bratovražedný komunizmus – nový podnet uprostred
„horúcej vojny“ / 243
Zacielenie čistiek / 245
Vojna proti armáde alebo občianska vojna v armáde? / 248
Deklasovanie – dlhodobé prenasledovanie / 253

PÄTNÁSTA KAPITOLA

Noví obrátcenci a mladá garda v ľudovej armáde / 257
Dôstojníci z bývalého režimu – nevyhnutný zdroj / 258
Nové kádre – hromadná a náhla integrácia / 259
Obrátenie sa – medzi osobnou transformáciou
a nútenou prevýchovou / 264
Hodnotenie vojaka v komunistickom režime / 269

ŠESTNÁSTA KAPITOLA

Nový človek v zbroji – medzi komunistickým ideálom a rezignáciou / 273

Nový rámec – časopriestor komunistickej armády / 274

Všadeprítomné kolektívy pri permanentnej mobilizácii / 276

Útrpná „sociálna diktatúra“ / 280

Nedostatky komunistického vojaka – k paternalizmu dohodou? / 282

Disciplína a profesionalizácia – smerovanie k stálej armáde / 286

SEDEMNÁSTA KAPITOLA

Armáda Varšavskej zmluvy / 289

ZSSR – supí štát alebo nositeľ modernizácie? / 290

Sovieti a Čechoslováci v teréne / 294

Dvojitá identita / 296

Kultúra (studenej) vojny: spoločný nepriateľ a nerovnosti
v oblasti jadrového zbrojenia / 299

Pražská jar a armáda / 302

Epilóg / 305

Poznámky / 311

Zdroje / 351

Bibliografia / 357

Značky a skratky / 373

Register / 377

Ďakovanie / 381

Predslov k slovenskému vydaniu

Vážená čitateľka, vážený čitateľ,

táto kniha je výsledkom desaťročnej výskumnej práce v archívoch, najmä v slovenských a českých fondoch. Je predovšetkým poctou voči početným prácam česko-slovenských (neskôr českých a slovenských) kolegov, ktoré boli publikované v priebehu viacerých desaťročí. Bez obrovského úsilia, ktoré bolo venované historickému bádaniu v Prahe, Bratislave a inde, by nebolo možné zostaviť kritické zhrnutie obdobia transformácie od vzniku prvej republiky po – čiastkové – zavrnutie stalinizmu. Chcel by som sa srdečne poďakovať svojim kolegom a kamarátom, ktorí boli súčasťou tohto akademického a vydavateľského dobrodružstva.

Táto publikácia neprináša podrobné dejiny Československej ľudovej armády ani to, čím všetkým si prešli československé jednotky, ale ponúka zbierku mnohých individuálnych aj kolektívnych životných ciest Čechov a Slovákov (alebo príslušníkov iných národností) v období druhej svetovej vojny a studenej vojny. Hoci je väčšina dôležitých etáp českej a slovenskej vojenskej histórie zachytená v tejto knihe, jej prvoradým zámerom je nastoliť otázku, akým spôsobom bojový a vojenský stav zmenil československú spoločnosť – v jej národnostnej, sociálnej, generačnej a rodovej rôznorodosti, ako aj poukázať na súvislosti

medzi armádou a politikou. A keďže sú v súčasnosti dostupné ďalšie archívy a údaje, ostáva okrem toho aj veľa práce pri mapovaní osudov obyčajných účastníkov vojny.

Záver, ktorý kniha prináša, nie sú konečné, no poukazujú na potrebu dialógu medzi historičkami a historikmi, ktorí sa venujú dejinám ozbrojených síl, vojny a komunizmu. Každému Európanovi (nielen Čechom a Češkám, Slovákom a Slovenkám) zložené dejiny Československa 20. storočia pripomínajú, že je nezmyselné viesť o minulosti diskurz v binárnych intenciách dobra a zla, toho, čo je zavrhnutiehodné, a toho, čo je obdivuhodné. História tejto krajiny je zároveň školou pokory pri prijímaní vlastných rozhodnutí a znášania ich dôsledkov, či už sú bežné alebo tragické, pragmatické alebo hrdinské.

Nanterre, september 2024

Úvod

„Do smutného ticha českej noci po Narodení Pána sa ozvali motory britského bombardéra Halifax. Všetkým bojovníkom na svete bolo treba ukázať, že Nemci si síce svojou početnou prevahou môžu zradenú a bezmocnú krajinu podmaniť, že môžu násilím bezbranný ľud donútiť k poslušnosti, no v nijakom prípade sa im nepodarí pokoriť českú dušu.“¹

Jaroslav Andrejs

Práve toto lietadlo jednej chladnej decembrovej noci roku 1941 prepravovalo hrstku parašutistov poverených úlohou zavraždiť vysokého nacistického hodnostára a brániť česť svojho národa. Ak sa hovorí o histórii Československa v druhej svetovej vojne, je prakticky nemožné nespomenúť atentát na Heydricha, ktorý 27. mája 1942 spáchali dvaja poddôstojníci československej armády Jozef Gabčík a Jan Kubiš, zdržujúci sa do toho času v exile na britskom území. Operácia bola síce úspešná, no obaja výsadbári v nej prišli o život a na relatívne pokojné Čechy sa zniesla obzvlášť krutá represia z nemeckej strany. Vyhladenie Lidíc otriaslo celým svetom a vyvolalo silnú vlnu súcitu s utláčanými Čechmi. Tento draho zaplatený hrdinský čin bol však len vrcholom omnoho rozsiahlejšieho príbehu, ktorý spolu tvorili Čechoslováci rôzneho pôvodu a presvedčenia, keď sa zapojili do bojov počas druhej svetovej vojny a neskôr aj do studenej vojny, pod vplyvom

ktorej sa na základoch predchádzajúceho svetového konfliktu začala budovať komunistická armáda pod vplyvom KSČ.

Mníchovská dohoda z 30. septembra 1938 ukončila dve desaťročia pokusu o budovanie československej štátnosti a demokracie. Rovnako zredukovala prakticky na nulu schopnosť domácej armády brániť krajinu v prípade nemecko-maďarského útoku, pretože obranné opevnenia sa nachádzali v pohraničných oblastiach, ktoré Československo muselo po Mníchove odstúpiť tretej ríši. Nasledovala najdlhšia okupácia v rámci Európy – s výnimkou Rakúska, kde platili iné podmienky – a takmer dve desaťročia nestability pre československú armádu, ktorá bola rozpustená, reformovaná, premenovaná, prešla čistkami a nakoniec zreformovaná ako krstné dieťa stalinizmu. V roku 1956 musel zať zosnulého československého diktátora Klementa Gottwalda Alexej Čepička opustiť ministerstvo obrany v rámci veľmi nepresvedčivého procesu destalinizácie, čím sa malo skoncovať s kultom osobnosti, ktorý stelesňovali Stalin, Gottwald a Čepička, no nedošlo k zmenám štruktúr, ktoré ostali pod diktátúrou KSČ. Čepičkovo dielo bolo napokon viac-menej dokončené – socialistická armáda, na ktorej budovaní sa podieľal, prežije jeho upadnutie do nemilosti a pretrvá ešte tridsať rokov.

Snahou tejto publikácie je predostrieť a preskúmať, akou cestou sa uberali Čechoslováci v zbrani od roku 1938 až do obdobia prvých rokov po Stalinovej smrti. To znamená, že sa bude dotýkať aj širšieho historického kontextu vojnovnej Európy a v rámci nej aj búrlivých okolností zrodu socialistických režimov smerom na východ od železnej opony. Ide o pokus zodpovedať otázku, ako sa môže spoločnosť vyrovnáť so skutočnosťou, že jej ozbrojené sily sa vzdali bez boja a ako

môže proces ich rekonštrukcie z dlhodobého hľadiska osvetliť politickú, spoločenskú a kultúrnu transformáciu strednej Európy v polovici 20. storočia.

Tento proces zapadá do histórie strednej Európy, ktorej usporiadanie sa dlhodobo už od 19. storočia neustále menilo. Ako územie patriace k veľkým ríšam predstavuje región medzi Rýnom a Volgou, medzi Pobaltím a Stredomorím priam pokusné pole na budovanie národa. Až do roku 1918 tu prevládal dynastický princíp vládnutia a z neho vychádzala aj príslušnosť miliónov Európanov, ktorí boli skôr poddaní než občania, no tento politický poriadok im až tak neprekážal. Národné hnutia sa formovali skôr na jazykovom a kultúrnom než na etnickom základe, a keď nabrali na sile, ohrozili stáročné štátne štruktúry, či už šlo o Vysokú portu, cársku ríšu, druhú nemeckú ríšu, alebo, pravdaže, Rakúsko-Uhorsko Františka Jozefa I. (cisára a kráľa od roku 1848 až do roku 1916).

Pritom sa monarchia za vlády Františka Jozefa I. transformovala a adaptovala. Rozmach priemyslu a obchodu podporoval rozvoj jednej časti ríše, pričom sa prehlbovali rozdiely medzi bohatými západnými a chudobnými východnými regiónmi, medzi mestami a vidiekom. Administratíva aj štát sa modernizovali, či už šlo o štatistiku, hygienické štandardy v mestách, a, prirodzene, aj o armádu. Čo sa týka ústavného práva, absolutistické princípy pomaly ustupovali liberálnym túžbam, takže pred vojnovým konfliktom sa medzi politickými silami našla vôľa hľadať kompromisy a pracovalo sa na reálnej demokratizácii od úrovne komunálnej po ríšsku cez regióny ako napríklad Čechy a Morava, ktoré tvorili základ Českých krajín. Celkom to neplatilo na Slovensku, keďže patrilo pod Uhorské kráľovstvo, ktoré bolo v zaobchádzaní s menšinami omnoho menej tolerantné. Rakúsko-uhorské vyrovnanie v roku 1867

predstavovalo východisko pre istú formu federalizácie, ktorá však prenechala slovanským národom z ich pohľadu príliš málo samostatnosti. Navyše v monarchii sa v rámci každej národnosti začínal aj zápas o vedúce postavenie v národe, niekedy šlo dokonca o narušenie vzťahov medzi jednotlivými spoločenstvami, reprezentovanými predovšetkým ich elitami (spomedzi aristokracie, buržoázie alebo aj z ľudu), ktoré propagovali rozlične inkluzívnu víziu národného princípu.²

Prvá svetová vojna narušila symbiózu – hoci relatívnu –, ktorá je pre strednú Európu typická a ktorá bude *a posteriori* taká zatracovaná (propagátormi národných štátov) i oslavovaná (zástancami európskej alebo federálnej vízie). Ako zdôrazňuje ne jeden historik či historička, monarchie dobre zvládajú šok pri vstupe do vojny a bez zjavného odporu sa im darí mobilizovať. Platilo to aj o Čechoch a Slovákoch v rakúsko-uhorských uniformách a o societách zo „zázemia“, akým bola Praha. Milióny mužov odchádzali na front a bojovali za cisára a kráľa, miera dezercie aj revolty bola až do roku 1918 zanedbateľná. Naproti tomu sa zrýchľovala nacionalizácia spoločenstiev – ak ju aj liberálnejší, spravodlivejší prístup k menšinám v rámci monarchie pridusil, nestačilo to na potlačenie rozmachu vlastenectva. Či už boli za, alebo proti monarchii, jeho prívrženci získavali prevahu, a tak v roku 1918 súhra okolností – ako vojenské porážky, interné konflikty a veľký hospodársky nedostatok – viedla ku kolapsu frontov aj monarchií. Týkalo sa to osobitne Rakúsko-Uhorska, na ktorého území boli vyhlásené republiky, a cisár Karol I. musel abdikovať po krátkom období vládnutia, ktoré predchádzalo zrodu štyroch nových štátov (Rakúska, Maďarska, Poľska a Československa) a anexii rozsiahlych území susednými štátmi

(Sedmohradsko, Banát a Bukovina pripadli Rumunsku; Bosna, Chorvátsko, Slavónia a Dalmácia Štátu Srbov, Chorvátov a Slovincov – budúcej Juhoslávii, ktorej politickým centrom bude Srbsko; Tridentsko a Istria Taliansku).³

Tieto zmeny však neboli len plodom vnútorného dlho dozrievajúceho vzdoru voči mocenskému zriadeniu. V zmysle medzispojeneckého a asymetrického prístupu, ktorý sa v tom čase uplatňoval, víťazi (Dohoda) prekresľovali mapu Európy, a to bez ohľadu na porazených a s nerovným prístupom k zástupcom jednotlivých národných spoločenstiev, najmä čo sa týkalo menších z rakúsko-uhorskej monarchie. Pri diplomatických rokovaníach pred uzavretím dohôd v rokoch 1919 – 1923 (od Versaillskej mierovej zmluvy až po Lausannskú zmluvu) však Česi preukázali veľký talent. Podarilo sa im využiť vo svoj prospech viacero argumentov. Predovšetkým zdôrazňovali demokratický charakter českého národa v tradicionalistickom a antiaristokratickom ponímaní v protiklade k „despotickým“ nemecko-maďarským národom. Ďalej zdôrazňovali, že vytvorením vojenských jednotiek bojujúcich proti monarchii, známych pod názvom „československé légie“, preukázali svoju bojovnosť aj oddanosť pri presadzovaní záujmov Dohody. Zároveň sa prezentovali ako dôveryhodní partneri v regióne, čo konkrétne viedlo k vytvoreniu spojenectva s Francúzskom. Za budovaním národnej identity a štátu stáli predovšetkým traja muži: Tomáš Garrigue Masaryk, budúci prezident, Edvard Beneš, budúci minister zahraničných vecí a Masarykov nástupca na prezidentskom poste, a napokon Slovák Milan Rastislav Štefánik, generál francúzskej armády a budúci minister vojny, ktorý zahynul pri leteckej nehode v máji 1919. Títo traja „otcovia zakladatelia“

moderného Československa sa zaslúžili o vznik skutočne nového a viacnárrodného štátu, ktorý združoval České krajiny (Čechy, Moravu a časť Sliezska), Slovensko (územie pôvodne patriace do Uhorska pod maďarským vplyvom) a Podkarpatskú Rus (dovtedy tiež pod maďarskou nadvládou).

Československé légie zohrali nezanedbateľnú úlohu pri legitimizácii záujmov Čechov a Slovákov, v širšom medzinárodnom kontexte dokonca aj pri ukončení vojny a obzvlášť ovplyvnili priebeh občianskej vojny v Rusku. Ich jednotky sa tvorili od roku 1914 z dobrovoľníkov v rámci po česky hovoriacich komunít vo Francúzku, v Rusku a neskôr aj v Taliansku a pôvodne mali niekoľko sto mužov. Po roku 1917 sa ich rady rýchlo rozširovali o vojnových zajatcov a dezertérov z rakúsko-uhorského vojska, až boli naverbované desaťtisíce vojakov, a to najmä v Rusku, kde potom bojovali, pričom treba osobitne spomenúť bitku pri Zborove (Ukrajina) v lete roku 1917. V Petrohrade však vypukla revolúcia, ktorá sa rozšírila do celého Ruska, a tak legionári postupne ustupovali na východ, čo súvisí s neskoršou „sibírskou anabázou“ légii. Po zohratí dôležitej úlohy v ruskej občianskej vojne na Sibíri sa Čechoslováci napokon v roku 1920 dostali do Vladivostoku, odkiaľ ich po dvoch rokoch náročného putovania evakovali. S legionármi z Francúzska a Talianska (približne 30-tisíc mužov) vytvorili títo veteráni ruskej občianskej vojny základ československej armády.⁴

Československo síce nevzniklo *ex nihilo*, no medzi Čechmi a Slovákmí neexistoval spoločný historický základ, preto ho v roku 1918 prezentovali ako nerovné spojenie dvoch národov, v ktorom mali rozhodujúce slovo Česi. Z politického hľadiska sa tento model ukazuje ako relatívne centralizované štátne zriadenie, no

viacnárodné, ktoré minoritám uznáva individuálne práva (demokratické slobody). No neplatí to až tak o kolektívnych teritoriálnych právach, hoci boli prijaté isté kompromisné opatrenia, ktoré osobitne nemecky hovoriacim občanom zaistovali prístup k vzdelaniu a zdravotnej starostlivosti v ich jazyku. Pozostatky impéria teda bolo stále cítiť cez konštantné pnutie medzi koncepciou štátu s viacerými národnosťami a koncepciou národného štátu, ktoré poznačilo 20. a najmä 30. roky 20. storočia. Zachovanie liberálnej demokracie, hoci aj nedokonale, umožňovalo menšinám bezpečný život, a to vrátane židovských spoločenstiev, pre ktoré bolo Československo pokojným prístavom v strednej Európe, na ktorej území prevládali skôr autoritárske a často aj antisemitské vplyvy.⁵ Treba upresniť, že v tejto krajine mal každý občan svojím spôsobom trojitú identitu: československé občianstvo mali všetci, potom tu bola národnosť (prevažne šlo o českú, nemeckú, slovenskú, maďarskú, rusínsku, poľskú a židovskú národnosť) a náboženská príslušnosť (katolícka, evanjelická, židovská, husitská, gréckokatolícka, bez vyznania atď.).

V skutočnosti tento nový štát prebral podstatnú časť štruktúr zo zaniknutého Predlitavska (rakúskej časti rakúsko-uhorskej monarchie) vrátane mnohých legislatívnych prvkov. Otvorená ostala otázka týkajúca sa modelu vojska. Na stole boli dve dilemy: na jednej strane bola dilema medzi armádou profesionálnou a miličnou, na druhej strane dilema medzi armádou národnou a viacnárodnou. Československí predstavitelia sa istý čas prikláňali k švajčiarskemu modelu ozbrojenej domobrany, ktorá by viac zodpovedala demokratickým princípom. No bola tu hrozba jednak zo strany nespokojných menšín (v prvom rade nemeckej a maďarskej), ktoré by v takomto prípade

boli bez akýchkoľvek záruk lojality ozbrojené a organizované na lokálnej úrovni, a jednak hrozba stretu so susednými krajinami, ktoré spochybňovali nové hranice, čo napokon viedlo k upusteniu od tohto zámeru. Bolševické Maďarsko s Béloom Kunom na čele v roku 1919 nakrátko obsadilo časť Slovenska a Česi sa s Poliakmi v roku 1920 natáhali o Tešínsko, pričom Nemecko predstavovalo potenciálne nebezpečenstvo z dlhodobého hľadiska, čo opodstatňovalo udržiavanie profesionálnej armády, schopnej viesť modernú vojnu. V druhom rade tu bola aj nerozhodnosť v otázke národného modelu. Rakúsko-Uhorsku sa podarilo vytvoriť zbor dôstojníkov lojálnych korune, ktorý bol viacjazyčný a národnostné otázky neriešil. Československo a ostatné nástupnícke štáty síce vznikli v opozícii k imperiálnemu poriadku, no niesli si so sebou nepochybne dedičstvo multietnicity. V novej československej armáde sa to premietlo do zloženia brancov v regimentoch, ktoré bolo (tak ako to bývalo aj v rakúsko-uhorských regimentoch) heterogénne a zmiešané, no na jej čele stáli najmä českí dôstojníci, do istej miery vyškolení na velenie vojakom pochádzajúcim z národnostných menšín. Navyše sa najmä v prvých rokoch zlievali bývalí príslušníci rakúsko-uhorskej armády a československí legionári, pretože nová armáda sa nemohla celkom zaobiť bez mnohých kompetentných dôstojníkov – právnikov, vojenských lekárov, plánovačov atď. – ani bez dôstojníkov hovoriacich po nemecky, ktorí tvorili piliere zaniknutej armády rakúskeho cisára. Táto relatívna kontinuita sa v širšom meradle týkala celej postimperiálnej Európy, kde v nových štátnych štruktúrach zastávali dôležité miesto vojaci z „bývalého režimu“, čoho najpríznačnejším príkladom je nepochybne prípad admirála Horthyho v Maďarsku. Platilo to aj

v Poľsku, kde budovanie národnej poľskej armády zaisťovali bývalí dôstojníci z ruských, rakúsko-uhorských a nemeckých ozbrojených síl.⁶

Medzivojnové obdobie predstavuje z niekoľkých uhlov pohľadu zlatý vek vojenstva v Československu. Čelní vojenský predstavitelia sa mohli opierať o hrdinstvo légii aj dlhú históriu Českej koruny, a tak vytvoriť národný príbeh, ktorý by mohol dať národný význam aj obranným misiám ich armády, najmä pokiaľ šlo o Čechov. Čo sa týkalo zbrojárskeho priemyslu, veľké výrobné kapacity československých tovární a konštruktérskych pracovísk novej armáde zabezpečili zvýšenie bojaskopnosti, čo sa koncom 30. rokov prejavilo v obrnených divíziách, delostrelectve aj na individuálnej výzbroji. Export navyše garantoval československým zbrojovkám v časoch remilitarizácie Európy kontinuálny a pravidelný príjem. Aj napriek zaostávaniu v oblasti rozvoja letectva či stratégií pri nasadení tankov Československo na ochranu hraníc pred agresorom vybudovalo svojej armáde pohraničné opevnenie inšpirované Maginotovou líniou a na základe skúseností zo zákopov prvej svetovej vojny. Hoci boli po nemecky hovoriace menšiny pre predstaviteľov Československa – vzhľadom na výsledky parlamentných volieb z roku 1935, ktoré u germanofónneho voličstva vyhrali Henleinovi nacisti – zdrojom narastajúcich obáv, nič nenaznačovalo, že by armáda mohla okamžite stratiť schopnosť plniť svoje poslanie. Dvojité spojenectvo s Francúzskom na Západe a ZSSR na Východe napokon malo, aspoň teoreticky, garantovať suverenitu a nedotknuteľnosť československých hraníc. Inými slovami, Československu sa v medzivojnovom období podarilo vybudovať stabilnú vojenskú kultúru postavenú na profesionálnom velení, viacnárodnom zložení brancov a spojeneckej spolupráci